

วารสาร

“รักเช่วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์”

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

วารสารราย ๔ เดือน ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๔ มกราคม – เมษายน ๒๕๕๖

๓

สารสนเทศด้านการ

๓

บรรณารักษ์การ

๕

ข่าวความ
เคลื่อนไหว :
งานผู้โหลงช่วงเย็น
ฝ่าย และงานบุญ
ประเพณีและฟ้อน
แคนชาวไทดำ

๑๔

บันทึกกลุ่ม
ชาติพันธุ์ :
การแต่งงานแบบชาว
ไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว

๑๘

แหล่งเรียนรู้
ชาติพันธุ์ :
หอวัฒนธรรมอุบล
นิทัศน์

๑๘

วิจัยชาติพันธุ์ :
พิธีไหว้พระจันทร์ของ
คนไทยเชื้อสายเขมร
ในสุพรรณบุรี

๑๙

ฐานข้อมูลวัตถุ
ชาติพันธุ์ :
เลื้อย

คำบรรยายรูปปก :

งานลงช่วงเข็นฝ้ายผู้ไท บ้านเหล่าใหญ่ เขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ชื่อวารสาร

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, ราย ๔ เดือน

เจ้าของ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก กรมศิลปากร
www.kanjanaphisek-museum.go.th

วัตถุประสงค์

๑. เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ระหว่างประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรต่างๆ
๒. เป็นสื่อกลางเชื่อมการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑสถาน กลุ่มชาติพันธุ์ สถาบัน และองค์กรต่างๆ
๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

การเผยแพร่

๑. เปิดรับสมัครสมาชิกวารสารในนาม “เครือข่ายพช.กาญจนภิเษก”
๒. เปิดรับบทความ ข่าวสารจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ในกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในประเทศไทย นักวิจัย และนักศึกษาเพื่อพิจารณาพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยบรรณาธิการจะจัดรูปแบบบทความตามมาตรฐานการพิมพ์ ส่วนเนื้อหาเป็นผลงานข้อเสนอความคิดของผู้เขียนแต่ละท่าน

ติดต่อบรรณาธิการ

นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก
คลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทร ๐๒ ๙๐๒๗๕๖๘-๙
อีเมล wowdari@hotmail.com, nichamew@gmail.com,
arthan_watt@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, วารสารราย ๔ เดือน, ปทุมธานี
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก, ๒๕๕๕, ๒๐ หน้า
ประเทศไทย- ชาติพันธุ์วิทยา

ISSN :

๑๙๐๖-๙๒๑๙

ที่ปรึกษา

นายสหวัดน์ แน่นหนา อธิบดีกรมศิลปากร
นายเอนก สีหามาตย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร
นางสุนิสา จิตรพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง
นายอนันต์ ชูโชติ ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
นางจิตร์ปริดี พร้อมสีทอง หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบ

อำนวยการ

นางจรรุณี อินเจิดฉาย jajum@yahoo.com

บรรณาธิการ

นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

กองบรรณาธิการ

นางสาวนิชนันท์ กลางวิชัย นายสมนึก จำปา
นายอาทิตย์ วัฒนจันทร์ นางเพลิน ขำภักตร์
นางสาววราภรณ์ อนุวรรณ์

พิมพ์และออกแบบ

บริษัท บางกอกอินแฮ์ส จำกัด
๙๒๓/๑๒๑ค. ถนนเศรษฐกิจ ๑ ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๔-๔๒๑๕๙๖
อีเมล bangkokinhouse@yahoo.co.th

ศาสน์ผู้อำนวยความสะดวก

กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศไทยก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-กะได กระจายอยู่ทั่วไปในทุกๆ ภูมิภาค ส่วนใหญ่แล้วมีถิ่นกำเนิดในดั้งเดิมในบริเวณภาคเหนือแถบลุ่มน้ำโขงในดินแดนตอนเหนือของไทย ติดต่อกับพม่าและลาว ถิ่นเดิมในเขตสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของจีน เวียดนาม และลาว แล้วอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามา ในการเรียกขานมักจะมีคำเรียกขึ้นต้นว่า “ไท” หรือบางครั้งใช้คำขึ้นต้นว่า “ลาว” ด้วยในกรณีที่หมายถึงกลุ่มที่อพยพจากลาวชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือส่วนใหญ่คือไทยวน ไทลื้อ ไทยอง (ซึ่งก็คือไทลื้อที่มาจากเมืองยอง) ไทจีน ไทใหญ่ไตหย่า มีกลุ่มไทดำ ลาวพวน และลาวครั่ง อยู่เป็นส่วนน้อย ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มใหญ่คือกลุ่มผู้ไท ที่จำแนกเป็นไทลาว ไทดำ ไทดำน ไทเลย ไทญ้อ ไทเสก ไทโย้ย และไทเบ็งซึ่งมีนักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า ก็คือ “ไทย” นอกจากนี้ยังมีลาวพวน และกุลาส่วนในภาคกลางซึ่งรวมภาคตะวันตกและตะวันออกจะประกอบด้วย ไทดำหรือลาวโซ่ง ลาวพวนไทยวน ไทเบ็ง ลาวเงี้ยว ลาวเวียง ลาวครั่งและไทญ้อ และภาคใต้ ประชากรกลุ่มใหญ่คือ ไทใต้ หรือมลายูเรียกว่า ชาวสยาม ไทยตากใบ ในปัตตานีและนราธิวาส และกลุ่มไทดำซึ่งเป็นการอพยพจากภูมิภาคอื่น

กลุ่มคนไทยทั้งหลายตามข้อจำแนกข้างต้น ต่างมีวัฒนธรรม ขนบประเพณี และวิถีชีวิตที่เหมือนกันและคล้ายคลึงกัน การที่อยู่ใกล้เคียง เกิดการถ่ายทอดและผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกกลุ่มผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวและอย่างสมานฉันท์ ภายใต้กรอบและเงื่อนไขเดียวกัน คือ ประเทศไทย และ ความเป็นไทย ภายใต้ร่มพระโพธิสมภารในพระเจ้าแผ่นดินไทย

จารุณี อินฉิดฉาย
ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

บทบรรณาธิการ

ฉบับแรกของปฐมบทแห่งศักราช ขอนำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวในแวดวงชาติพันธุ์ นั่นคือ "งานผู้ไทยเข็นฝ้าย ที่บ้านเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์" ซึ่งจัดในช่วงวันที่ ๘-๑๐ มีนาคม ๒๕๕๖ เป็นงานรวมพี่น้องชาวผู้ไทยจากลาว เวียดนามและไทย เป็นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมผู้ไทยที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และอีกงานหนึ่งเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ คือ งานบุญประเพณีและฟ้อนแคนชาวไทดำ วัดดอนรวบ บางหมาก จังหวัดชุมพร เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๖ เป็นการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำจากจังหวัดต่าง ๆ มาร่วมทำบุญ พบปะสังสรรค์และฟ้อนแคนกันอย่างรื่นเริง ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่จะจัดหมุนเวียนไปในจังหวัดต่าง ๆ ในช่วงเดือนเมษายน ตามที่กำหนดไว้ในปฏิทินของชาวไทดำประจำปี

ในคอลัมน์บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวถึงประเพณี การแต่งงานของชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว ซึ่งจัดว่าเป็นชาวจีนกลุ่มใหญ่ที่สุดประเทศไทย ในสังคมไทยปัจจุบันส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนปะปนแทบจะแยกไม่ออกว่าเป็นไทย หรือเป็นจีน จะเห็นได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อมีพิธีการหรือพิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ชาวจีนนั้นมีความเคร่งครัดอย่างมากในธรรมเนียมปฏิบัติ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ในพิธีแต่งงาน

คอลัมน์แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์ จะนำทุกท่านไปลมหอวัฒนธรรมอุบลนิทัศน์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ไปเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนในอุบลราชธานี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต วรรณกรรมพื้นบ้าน ดนตรี และเรื่องราวของบุคคลสำคัญ ในขณะที่คอลัมน์วิจัยชาติพันธุ์ เป็นการนำเสนอพิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่มาอาศัยอยู่ในบริเวณตอนกลางของประเทศ คือ พิธีไหว้พระจันทร์ของคนไทยเชื้อสายเขมรในสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์เขมรที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาแม้ว่าในภาพโดยรวมนั้นเป็นสังคมไทยเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ ไปแล้วก็ตาม

ปิดท้ายด้วยคอลัมน์ฐานข้อมูลวัตถุชาติพันธุ์ ในฉบับนี้เป็นการนำเสนอ เสื้อฮู้

วารสารฉบับนี้ ถือเป็นหนึ่งในความตั้งใจที่คณะบรรณาธิการ ได้นำมาถ่ายทอดและเผยแพร่แก่สมาชิกและผู้สนใจทั่วไป หากท่านใดยังมิได้แจ้งเป็นสมาชิก ขอให้รีบดำเนินการติดต่อและแจ้งความประสงค์ และที่อยู่ได้ที่กองบรรณาธิการ เช่นเดียวกับท่านที่ต้องการจะเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวคราวความเคลื่อนไหว ยินดีเปิดรับตลอดเวลาค่ะ

ดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

“ข่าวความเคลื่อนไหว”

งานผู้ไทลงช่องเขินฝ้าย ที่บ้านเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

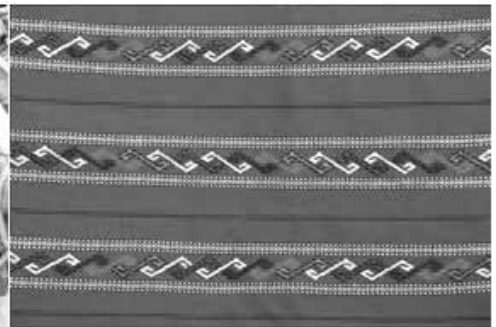
▲ ผู้ไทบ้านเหล่าใหญ่ เตรียมต้อนรับผู้ไทจากลาวและเวียดนาม

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่รวมของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม ตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่มาเป็นเวลาช้านาน ที่รู้จักกันดีก็คือ กลุ่มผู้ไท ที่มีมากในท้องที่อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอกุฉินารายณ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๕ ชาวผู้ไทในประเทศไทย ได้รวมใจกันจัดงานมหกรรมผู้ไทนานาชาติขึ้นเป็นครั้งแรก โดยการประสานร่วมมือกับกลุ่มผู้ไทในลาวและเวียดนาม ถือเป็นงานรวมญาติพี่น้องผู้ไทที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศทั้งสาม ได้มาพบกัน เยี่ยมเยือน สนทนาไต่ถามสารทุกข์ สืบสาวประวัติต้นตระกูล ทำบุญตักบาตรร่วมกัน ล้อมวงรับประทานอาหาร ผนวกกับการละเล่น ผลัดกันขับขานและร่ายรำตามจังหวะดนตรีที่แสดงถึงตัวตนผู้ไทที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือดแม้ว่าจะอยู่ ณ แห่งไหนใดก็ตาม เป็นที่ตกลงร่วมกันว่าจะมีการพบปะกันเช่นนี้เป็นประจำทุกปี เพื่อสานสัมพันธ์ เผยแพร่และ

สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของผู้ไทให้คงอยู่ตลอดไป

งานมหกรรมนานาชาติผู้ไทครั้งที่สอง จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๘-๑๐ มีนาคม ๒๕๕๖ ลักษณะของกิจกรรมต่างๆ ในงานเช่นเดียวกับในปีที่ผ่านมาคือ เริ่มต้นด้วยงานลงช่องเขินฝ้ายของชาวผู้ไทที่บ้านเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ มีการทอผ้า ทอผ้าขัด การย้อม(คราม)ผ้า การบายศรีสู่ขวัญ และการฟ้อนผู้ไทจากสามประเทศ

ในช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้น จะเป็นงานบุญตักบาตรข้าวเหนียว จากนั้นจะเดินทางไปร่วมงานที่อำเภอกุฉินารายณ์ ซึ่งจัดขึ้นบริเวณเทศบาลตำบลกุฉินารายณ์ เป็นงานใหญ่ที่รวมเอากิจกรรมต่างๆ ของชาวผู้ไททั้งสามประเทศมาแสดง

▲ “การลงช่องเขินฝ้าย”

▲ บรรดาผู้เฒ่าผู้ไท กำลังร่วมกันเย็บ “สะพานสวรรค์” สำหรับประดับภายในศาลาเปรียญ

▲ ฟ้อนผู้ไท เป็นกิจกรรมบันเทิงมีความสนุกสนานที่เต็มไปด้วยอัตลักษณ์ของผู้ไท ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรี การแต่งกาย ท่ารำยรำและคำร้องที่ขับ

ประกวอดประชันเผยเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของคนทั้งโลก อย่างอลังการ ไม่ว่าจะเป็นพานบายศรี การดำข้าว การทำพิธีเหยา การฟ้อน การละเล่น ฯลฯ และรับประทานอาหารร่วมกัน

ผืนผ้าชิ้นนี้ สไบ หรือใช้สำหรับงานอื่นๆ การทอผ้าคือ วัฒนธรรมของชาวผู้ไทแม้แต่การทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ ที่ล่วงลับ ลูกหลานต้องทอผ้าฝ้ายสีขาวบริสุทธิ์ซึ่งส่วนมาก ชาวบ้านจะทอกันเองเพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญู

“การลงข่วงเข็นฝ้าย” เป็นกิจกรรมสำคัญใน วัฒนธรรมการทอผ้าของผู้ไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คือ การทำฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายหรือการปั่นฝ้าย (เข็นฝ้าย) กรอ หลอดด้าย บริเวณลานบ้าน (ข่วง) สำหรับนำไปทอเป็น

พิธีสู่ขวัญ หรือ พิธีบายศรี หรือ บายศรีสู่ขวัญ เป็น พิธีสร้างขวัญกำลังใจและอวยพรให้ชีวิตยืนยาว ประสบกับ ความสุข และเจริญก้าวหน้า เครื่องพาขวัญ ประกอบด้วย ขันหมากเบ็ง(บายศรี) ดอกไม้ธูปเทียน ข้าวเหนียวหนึ่ง สุกา กลั่น ไข่ไก่ต้ม ไก่ต้มทั้งตัวหรือหมูต้ม ด้ายผูกข้อมือ โดยมี หมอสู่ขวัญเป็นผู้ทำพิธี

▲ พิธีสู่ขวัญ หรือ พิธีบายศรี หรือ บายศรีสู่ขวัญ

จังหวัดชุมพร เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำซึ่งโยกย้ายมาจากหนองปรัง จังหวัดเพชรบุรี ประมาณรัชกาลที่ ๖ เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านบางหมาก ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองนัก ถึงแม้ว่าบ้านเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิม แต่ชาวบ้านไทดำก็ยังคงมีการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของตนเช่นเดียวกับชาวไทดำในจังหวัดต่าง ๆ ศูนย์กลางของชุมชนไทดำที่ชุมพร คือ วัดดอนรวบ ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับการจัดงานรวมกลุ่มไทดำในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งในพุทธศักราช ๒๕๕๖ นี้ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายทั้งให้ความรู้และความบันเทิง ตามวิถีความเชื่อของไทดำ ชาวไทดำที่บางหมากจะเป็นเจ้าภาพ ในการจัดงานต้อนรับชาวไทดำที่จะมาจากทั่วประเทศ อาทิ จากเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี และ พิจิตร กว่า ๕๐๐ คน มีนิทรรศการเล็กๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ มีฟิธิเสนเรือน (หรือ เสนเฮือน) บนบ้านไทดำที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ซึ่งมีการอนุรักษ์ไว้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทดำ การละเล่นและงานรื่นเริง เช่น การเล่นลูกช่วง (เรียกว่ามะก๊อน) การรับประทานแบบไทดำการแต่งกาย และที่ขาดไม่ได้ คือ การฟ้อนแคนของหญิงชาวไทดำ ที่มีทั้งผู้สูงวัยจนถึงวัยเด็กร่วมรำไปด้วยกัน สร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าร่วมงาน ที่ต่างคิดตรงกันว่าเอกลักษณ์ของไทดำจะยังคงอยู่คู่กับชาวไทดำตลอดไป

▲ เครื่องเล่นไว้ในฟิธิเสนเรือน : หมอเสนคือ คุณลุงกรอง ปัจจุบันอายุ ๗๐ ปี ทำหน้าที่เป็นหมอเสนเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี

๑ ภัณฑารักษ์ชำนาญการพิเศษ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

▲ ผู้เข้าร่วมในพิธีเสนาเรือน ภาพขวาคือคุณยายไทดำ จากบ้านดอนรวบ ปัจจุบันอายุ ๙๑ ปี

▲ บรรยากาศการตกแต่งบริเวณลานวัดดอนรวบ เป็นการให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทดำ

การแต่งงานแบบชาวไทยเชื้อสายจีนตัวจั่ว

กิตติ ชินเจริญธรรม^๒

ประเทศจีนมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนแบ่งตามเชื้อชาติของตน ในด้านประเพณีการแต่งงาน มีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และเมื่อชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก็นำเอาวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานมาด้วยและสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันนี้

ในกระบวนการแต่งงานจะมีประเพณี ๓ ขั้นตอน เรียกว่า “ลิ่วหลี่” โดยเริ่มจากเริ่มขั้นตอน“เสี้ยงซิง” หรือนัดเจอกันเพื่อดูหน้าตาตัวจริง โดยมารดาของฝ่ายชายจะเลือกวันเวลาที่เหมาะสมไปเยี่ยมบ้านฝ่ายหญิง เพื่อรู้สภาพของฐานะเศรษฐกิจของฝ่ายหญิง หน้าตาโหงวเฮ้ง และนิสัยของหญิงสาวที่จะมาเป็นสะใภ้ เมื่อเห็นว่าหญิงสาวเหมาะสม จะสู่ขั้นตอน “นำจี้” คือการส่งของขวัญเพื่อขอแต่งงาน ต่อจากนั้นจะนำจะเอาบัตรเทียบแดงที่เขียนชื่อและวันเดือนปีเกิดของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไปแลกเปลี่ยนกัน เพื่อนำไปดูดวงความเหมาะสมของคู่แต่งงานทั้งสอง ถ้าสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันในวันเวลา จะเป็นขั้นตอน “นำจี” คือการส่งของขวัญเพื่อขอหมั้น และแต่งงาน โดยจะได้พูดคุยกันในเรื่องสินสอดทองหมั้นไปพร้อมกันเลย

ในวันที่ยกขันหมากและหมั้นหมาย ฝ่ายชายนอกจากที่จะเตรียมสินสอดแล้วจะต้องเตรียมเครื่องขันหมาก ที่ประกอบไปด้วย ส้มเซ่งผลสี่เขียวติดตัวอักษรจีน “ซั่งอี” แปลว่า คู่ยินดี ไว้ทุกผล จัดเป็นเลขคู่จะ ๔๔ ผลหรือ ๘๔ ผล สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย คือขนมขันหมากหรือขนมแต่งงาน สำหรับแจกให้กับเหล่าญาติๆ ฝ่ายเจ้าสาว ประกอบด้วย ขนมเหนียวเคลือบงา ขนมเปียะ ขนมถั่วตัด ขนมข้าวพองทุบ และขนมโก๋อ่อน โดยนำของทั้งหมดที่กล่าวมาจะบรรจุไว้ในหีบ แล้วให้ผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จทั้งในด้านครอบครัวและการงาน พร้อมกับดวงชะตาถูกโฉลกต้องกับคู่บ่าวสาว เป็นผู้หีบจากขบวนขันหมาก

เข้ามาในบริเวณงาน เมื่อเข้ามาถึงผู้ที่หีบจะต้องใช้ไม้คานเขี่ยฝ่าหีบให้เปิดออก โดยห้ามใช้มือเปิดเด็ดขาด เพราะคนจีนถือว่าวันแห่งขันหมากเป็นวันแรง ถ้าหากคนหีบเป็นคนดวงอ่อน ก็จะทำให้เจอกับโชคร้าย จากนั้นจึงนำของภายในหีบออกมาวางเรียงกัน เพื่อแสดงต่อหน้าญาติๆ และสักขีพยานที่มาร่วมงาน

ฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมตัวในวันงานพิธีจะต้องมีเอี่ยมแต่งงานซึ่งเป็นเอี่ยมสีแดง ตรงอกเสื้อเอี่ยมมีช่องกระเป๋াপักตัวอักษร “แปะนี้ให้เล่า” แปลว่าอยู่กินกันจนแก่เฒ่า ในกระเป๋าเอี่ยมบรรจุหอมเมล็ดพืช ๕ ชนิด หมายถึงความหมายว่าเจริญงอกงาม และปิ่นทองที่ทำเป็นตัวลายภาษาจีนว่า “ยู่อี้” แปลว่า ลมปรารภณา เสียบไว้ให้ปลายโพล์พันขอบกระเป๋ารับขึ้นมานอกจากนี้ยังมีเชือกแดงสำหรับผูกเอี่ยม มีกระดาดแดงเขียนตัวหนังสือ “ซั่งอี” แปลว่าคู่ยินดี สำหรับติดเรื่องประดับ ไม่เพียงเท่านั้นฝ่ายหญิงยังต้องเตรียมกะละมังสีแดง ๒ ใบ ถังน้ำสีแดง ๒ ใบ กระป๋องน้ำสีแดง ๒ ใบ กระโถน ๑ ใบ พร้อมกระจกรรไกร ด้าย เข็ม ถาดสีแดง และของที่ต้องจัดเป็นจำนวนคู่ อย่างตะเกียบ ช้อนน้ำชา พัดแดง สำหรับเจ้าสาวถือตอนส่งตัว นอกจากนี้ยังมีผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม ๑ ผืน หมอน ๑ ชุด ซึ่งจะมี ๔ ใบ ประกอบไปด้วยหมอนข้าง ๑ คู่ หมอนหนุน ๑ คู่ แล้วสุดท้ายยังมีหีวอีก ๔ เล่มที่เป็นเคล็ดมงคลตามภาษาจีนเขียนว่า “ชีชีฮูฮิว” หมายถึงทุก ๆ เวลาจะได้มีทรัพย์

ขั้นตอนการยกขันหมาก ฝ่ายชายจะยกขันหมากมาที่บ้านฝ่ายหญิง มอบสินสอดทองหมั้น และเครื่องขันหมากที่เตรียมมาให้ ฝ่ายเจ้าสาวต้องเก็บขนมแต่งงานไว้ครึ่งหนึ่ง และส่งอีกครึ่งหนึ่งคืนให้ฝ่ายเจ้าบ่าว พร้อมส้มเซ่งที่ติดตัวอักษร “ซังอี” จัดเป็นจำนวนผลคู่ กับเอี่ยมแดงที่มีปิ่นทองเสียบอยู่ เมื่อในเช้าวันที่เจ้าบ่าวมารับตัวเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำปิ่นทองมามอบให้เจ้าสาวใช้ติดผมก่อนออกจากบ้าน นอกจากส้มเซ่งแล้วฝ่ายเจ้าสาวจะให้กล้วยทั้งเครือกับฝ่ายเจ้าบ่าวเพิ่มไปด้วย เพื่อเป็นเคล็ดว่าจะได้มีลูกหลานว่านเครือสืบสกุล

ในวันแต่งงาน เมื่อถึงวันแต่งงานเจ้าบ่าวจะต้องเดินทางไปรับเจ้าสาวตามฤกษ์ ในขบวนที่ร่วมเดินทางไปรับเจ้าสาวนั้นจะประกอบไปด้วยกลุ่มญาติที่เป็นชายล้วน ๆ เจ้าบ่าวจะต้องเตรียมช่อดอกไม้ไปด้วย ๑ ช่อ และนำปิ่นทองที่ได้รับจากวันหมั้นผูกติดกับก๊าทับทิมสำหรับประดับผมมาด้วย โดยมอบให้กับแม่ของเจ้าสาว เพื่อนำปิ่นทองนี้มาประดับผมให้กับเจ้าสาว ที่สวมชุดแต่งงานและแต่งหน้าทำผมสวยงามรออยู่ในห้องด้านใน การทำเช่นนี้ถือเป็นการอวยพรให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวโชคดี

เมื่อเจ้าบ่าวเดินทางมาถึงบ้านเจ้าสาว ก็จะพบกับประตู่เงิน ประตู่ทอง ตรงนี้เจ้าบ่าวจะต้องให้“เล้าตัว” หรือพี่เลี้ยงของเจ้าบ่าวคอยจ่ายค่าผ่านทางเพื่อเข้าไปหาเจ้าสาวที่อยู่ในห้อง เมื่อผ่านด่านประตู่เงิน ประตู่ทองหมดแล้วเจ้าบ่าวจะนำช่อดอกไม้ที่เตรียมมามอบให้เจ้าสาว จากนั้นจึงพากันออกมาเคารพพ่อแม่ที่รออยู่ด้านนอก ระหว่างพิธีบรรดาญาติมิตรจะมาร่วมรับประทานขนมบัวลอย ในที่นี้การรับประทานบัวลอยจะหมายถึง การอวยพรให้ชีวิตคู่มีความกลมเกลียวจะทำการใดก็จะลุล่วงไปได้ด้วยดี แล้วจึงให้เจ้าพ่อแม่ไปขึ้นรถแต่งงาน

สำหรับญาติฝ่ายเจ้าสาวที่ตามมาส่งเจ้าสาวถึงบ้านเจ้าบ่าว จะต้องเป็นกลุ่มผู้ชายล้วนเช่นกัน ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องเตรียมตะเกียงสำหรับจุดให้แสงแล้วนำมาให้ญาติที่เป็นผู้ชายของฝ่ายตน เดินถือนำหน้าขบวนพาเจ้าสาวมาขึ้นรถ การจุดตะเกียงนี้หมายถึงให้ชีวิตคู่มีแต่ความสว่างไสว และถือเคล็ดว่าให้มีลูกชายเป็นผู้สืบสกุล พร้อมกันนี้ยังต้องจัดกระเป๋าสีแดงภายในบรรจุทรัพย์สินเงินทองที่พ่อแม่เจ้าสาวจะให้เจ้าสาวได้นำติดตัวไปสร้างครอบครัว นอกจากนั้นฝ่ายเจ้าสาวยังต้องเตรียมกาน้ำชาและชุดยก

น้ำชาสำหรับพิธียกน้ำชา พร้อมด้วยเชิงเทียนสีแดง ๑ คู่ เพื่อความเป็นสิริมงคลมาด้วย เมื่อมาถึงบ้านเจ้าบ่าวญาติหนุ่มฝ่ายเจ้าสาวจะนำตะเกียงไปวางไว้ในห้องหอและจุดทิ้งไว้ข้ามคืน โดยฝ่ายเจ้าบ่าวต้องให้อั่งเปาซองใหญ่กับผู้ให้นำตะเกียงมาเพราะถือว่าเป็นพิธีสำคัญ ปัจจุบันสามารถประยุกต์ใช้เป็นตะเกียงไฟฟ้าแทน หลังจากนั้นจึงออกมาประกอบพิธีแต่งงานด้านนอก โดยพิธีแต่งงานจะเริ่มจากการไหว้ฟ้าดิน ไหว้เจ้าที่ในบ้าน ไหว้บรรพบุรุษ ไหว้พ่อแม่ทั้งหมดจะต้องกราบ ๑๒ ครั้ง เพื่อเป็นการบอกกล่าวว่ทั้งคู่ได้แต่งงานกันแล้ว เมื่อเสร็จพิธีไหว้ฟ้าดินและไหว้พ่อแม่แล้ว จึงเป็นการยกน้ำชา หรือ “ชั่งเต้” ให้กับพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าว โดยทั้งสองต้องคุกเข่าลงพร้อมกับรินน้ำชาใส่ถ้วยวางลงบนถาดแล้วส่งให้ ผู้ใหญ่จะรับถ้วยชามาดื่มแล้วให้ศีลให้พร และเงินทองเพื่อเป็นทุนตั้งตัวเสร็จพิธียกน้ำชา คู่บ่าวสาวจึงกินขนมอี๊ชิมพู่กันครั้ง ในปัจจุบันนี้มักนิยมทำพิธีหมั้นและแต่งงานให้จบในวันเดียว

วันกลับเยี่ยมบ้าน

หลังจากคู่บ่าว สาวแต่งงานกัน ๗ วันหรือแล้วแต่ฤกษ์ จะเป็นวันกลับเยี่ยมบ้าน จะมีน้องชายหรือญาติที่เป็นผู้ชายของฝ่ายเจ้าสาวจะมารับตัวเธอกลับไปเยี่ยมบ้าน พร้อมกับเขยคนใหม่ที่เรียกว่า “ตั้งคู่” คู่บ่าวสาวต้องเตรียมส้ม ๑๒ ผลใส่ถาดติดไม้ติดมือกลับไปด้วย เมื่อไปถึงบ้านของฝ่ายหญิงก็ต้องทำพิธียกน้ำชาให้กับพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเช่นเดียวกับวันแต่งงาน ผู้ใหญ่ก็จะให้พรและมอบทรัพย์สินเพื่อเป็นของขวัญในการสร้างครอบครัว จากนั้นจะมีงานเลี้ยงต้อนรับลูกเขย จึงเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานอย่างแท้จริง

"หอวัฒนธรรมอุบลนิกัศน์"

นิพนธ์ กลางวิชัย^๓

การเดินทางครั้งนี้จุดหมายปลายทาง คือหัวเมืองใหญ่ทางภาคอีสาน **"อุบลราชธานี"** เมืองดอกบัวแห่งอีสานใต้ เมืองที่มีหลักฐานเล่าขานว่ามีผู้คนอาศัยอยู่มาตั้งแต่เมื่อหลายพันปีก่อน ผ่านยุคสมัยมาเนิ่นนานจบจนกระทั่งกลายเป็นจังหวัดใหญ่ในปัจจุบัน

หอวัฒนธรรมอุบลนิทัศน์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม กาญจนานิกะ สำนักศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เป็นแหล่งเรียนรู้ทางชาติพันธุ์ที่จะพาไปทำความรู้จักกับเมืองอุบล ระหว่างเื่องทางเดินเข้าชมนิทรรศการนั้น เครื่องจักสานขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ความสูงประมาณตึกสองชั้น วางอยู่อย่างสะดุดตา หน้าตาเหมือนไซจับปลา แต่ขนาดใหญ่กว่ามาก มีป้ายบอกไว้ว่าชื่อ **"โอง"**

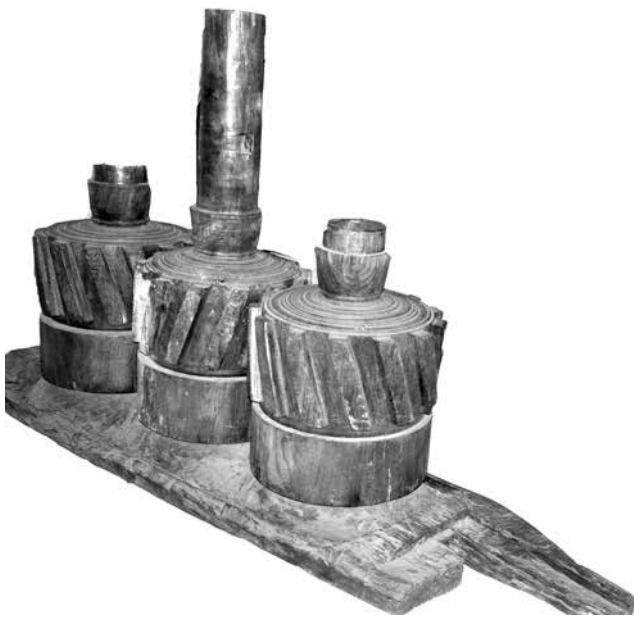
โองหรือตุ้ม เป็นเครื่องมือจับปลาน้ำจืดที่สานด้วยตอกไม้ไผ่ ถือว่าเป็นเครื่องมือจับปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีรูปทรงคล้ายขวด ลักษณะลำตัวอ้วนกลม คอและปากคอด พบในหลายพื้นที่ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ซึ่งมีขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกันไป ภาคอีสานพบว่ามีการใช้ตุ้มหรือโองทั้งบริเวณแม่น้ำมูลและแม่น้ำสงครามหรือแม่น้ำยาม ส่วนภาคเหนือพบบริเวณอ่างเก็บน้ำดอยเต่า สำหรับการเรียกชื่อนั้น ในแถบพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลนิยมเรียกว่า **"ตุ้มปลายอน"** เพราะปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่คือ ปลาอ่น ส่วนในพื้นที่แม่น้ำสงครามและแม่น้ำยาม นิยมเรียกว่า **"โอง"** และบริเวณอ่างเก็บน้ำดอยเต่าเรียกว่า **"ตุ้มปลาสะวาด (ปลาสังกะวาด)"**

ตุ้มปลายอนหรือโองนั้น นิยมใช้กันมากบริเวณพื้นที่บ้านค้อใต้ อำเภอบึงมูลม้งสาหราร เพราะผืนน้ำบริเวณนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นจุดที่แม่น้ำมูลมีความลึกมากที่สุด เหมาะสำหรับการใช้ตุ้มปลายอนในการดักจับปลา เนื่องจากว่าตุ้มปลายอนเป็นเครื่องมือจับปลาที่มีขนาดใหญ่มาก การสานตุ้มจะต้องขึ้นโครงแล้วนำไปแขวนบนต้นไม้ หรือตั้งนั้งร้าน เพื่อให้ตุ้มอยู่ในรูปแนวตั้งเพื่อสะดวกในการสาน ซึ่งการสานตุ้มจะใช้เวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ก็จะแล้วเสร็จ ซึ่งที่นี่มีการจำลองสามมิติ เป็นตุ้มตาขนาดเล็กลงแสดงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ สัมพันธ์กับโบราณวัตถุที่จัดแสดง ทำให้การเรียนรู้ครั้งนี้ สนุกและเห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น

๓ ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนานิกะ

นอกจากตุ้มปลายอนแล้วนั้น ของสิ่งหนึ่งที่เด่นสะดุดตาไม่แพ้กัน คือ โส้แอบอ้อย หรือเครื่องหีบอ้อยขนาดใหญ่ ที่พบได้ในหลายๆ พื้นที่ แต่ที่นี้เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งแรกที่ได้รู้ว่าโส้หีบอ้อยนั้นใช้งานอย่างไร

โส้แอบอ้อยหรือเครื่องหีบอ้อยนั้น ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ใช้พลังงานจากวัวหรือควายในการหมุนฟันเฟือง ซึ่งกว่าจะมาเป็นขั้นตอนของการหีบอ้อยนั้น ขั้นตอนแรกได้เริ่มมาตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม (ช่วงเข้าพรรษา) ที่ชาวบ้านได้ลงมือปลูกอ้อย แล้วปล่อยให้เติบโตจากน้ำฝนในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม พอถึงเดือน ๑๑ ก่อนออกพรรษา ชาวบ้านก็จะเริ่มทยอยตัดอ้อย แล้วนำอ้อยไปหีบเอาน้ำอ้อย หลังจากนั้นก็นำเอาน้ำอ้อยไปเคี่ยวให้เหนียว แล้วนำไปหยอดเป็นก้อนใส่ใบตอง ผึ่งไว้ให้แห้ง สำหรับเก็บไว้ทำขนมพื้นบ้านถวายพระในงานบุญออกพรรษา

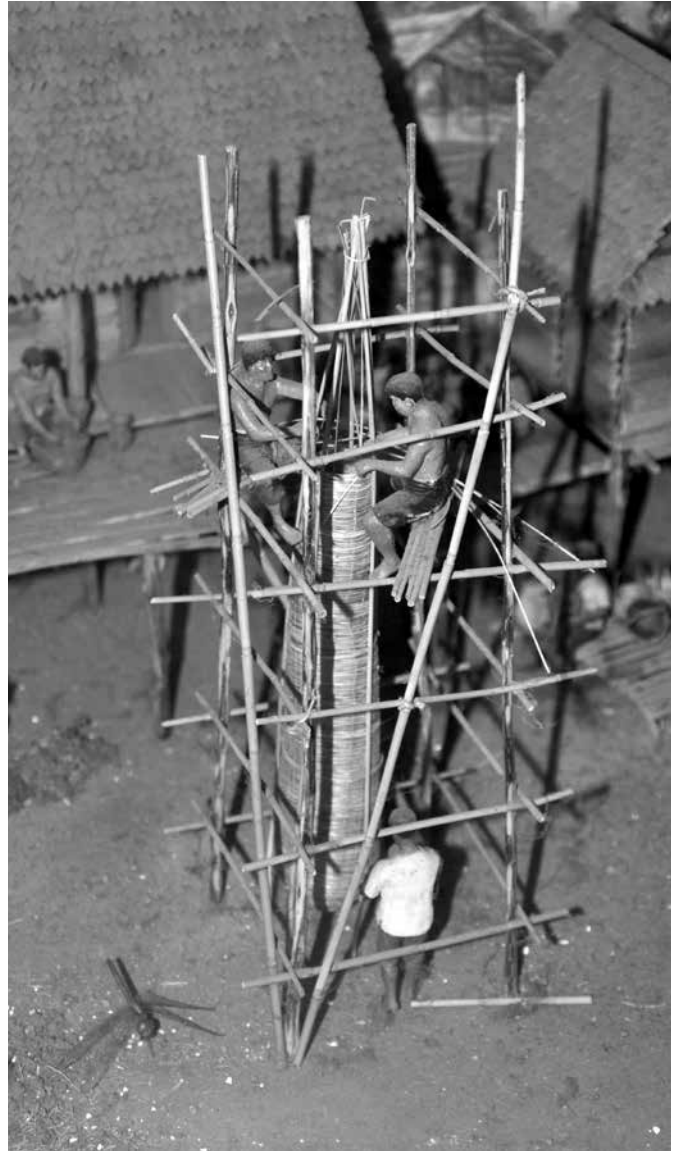
หอวัฒนธรรมอุบลนิทัศน์แห่งนี้ นอกจากจะบอกเล่าถึงวิถีของชุมชนแล้ว ยังนำเสนอเรื่องราวในอีกหลายๆ ด้าน โดยนำเสนอเป็น ๕ ห้องนิทรรศการหลัก ได้แก่

ห้องที่ ๑ ห้องภูมิเมือง เป็นห้องจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวด้านภูมิศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานี

ห้องที่ ๒ ห้องภูมิราชธานี เป็นห้องจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเมืองอุบลราชธานี ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เรื่อยมาถึงยุคสมัยปัจจุบัน

ห้องที่ ๓ ห้องภูมิธรรม จัดแสดงเรื่องราวพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี นำเสนอวัดและอุโบสถที่สำคัญทางสถาปัตยกรรมทั่วมืองอุบลราชธานี และประวัติพระอาจารย์สายคันถะธุระ(ปริยัติ) พระอาจารย์สายวิปัสสนา(ปฏิบัติ) องค์สำคัญ

ห้องที่ ๔ ห้องภูมิปัญญา จัดแสดงเรื่องราววิถีชีวิตของชาวอุบลราชธานี รวมไปถึงนำเสนอเกี่ยวกับวรรณกรรมและดนตรีอีสาน และคนดีศรีอุบล ได้แก่ ปราชญ์เมืองอุบล และบุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้กับอุบลราชธานี และห้องสุดท้าย ห้องภูมิราชภฏ ได้แสดงเรื่องประวัติการศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี การจัดแสดงให้เห็นพัฒนาการด้านการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่การก่อตั้งโรงเรียนอุบลวิทยาคมที่วัดสุปัฏนารามวรวิหารเป็นแห่งแรก การตั้งโรงเรียนเบญจมะมหาราช โรงเรียนนารีนุกูล และโรงเรียนฝึกหัดครู ซึ่งหากใครมีโอกาสได้ผ่านไปแวะเวียนเยี่ยมชมเยียนเมืองอุบล สถานที่แห่งนี้ก็เหมาะที่จะแวะเข้ามาสักนินดก่อนจากไป

พิธีไหว้พระจันทร์ของคนไทยเชื้อสายเขมรในสุพรรณบุรี

ทรายทอง ทองเกษม^๔

การบูชาพระจันทร์เป็นประเพณีสำคัญในท้องถิ่นที่นับถือธรรมชาติ เรามักคุ้นเคยกับประเพณีไหว้พระจันทร์แบบจีนเพราะมีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มากในประเทศไทย แต่น้อยคนนักจะรู้ว่าประเทศเพื่อนบ้านแถบชด้อย่างกัมพูชาก็มีประเพณีไหว้พระจันทร์เช่นกัน

พิธีไหว้พระจันทร์ในกัมพูชา

ในกัมพูชาเรียกพิธีนี้ว่า Sampeah Preah Khae หรือ พิธีไหว้พระจันทร์ (พระแหมหมายถึงพระจันทร์) เป็นส่วนหนึ่งในงานเทศกาล Bon Om Touk^๕ ซึ่งจัดขึ้นทั้งแบบหลวงและแบบชาวบ้านในช่วงเวลาที่พระจันทร์โคจรอยู่เหนือศีรษะในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นประจำทุกปี เพื่อทำนายสภาพฟ้าฝนปีถัดไป ผลทำนายจะทำให้ชาวบ้านรู้ทิศทางเตรียมตัวทำเกษตรกรรม ขณะเดียวกันตำนานมูลเหตุแห่งการจัดพิธียังเชื่อมโยงกับอรรถกถา สप्तฉัตตชาดก^๖ สะท้อนถึงคติความเชื่อทางพุทธศาสนาและการกล่อมเกล้าผู้คนให้บูชาคุณงามความดีจากการเสียสละ

พิธีไหว้พระจันทร์แบบหลวงจัดเป็นพระราชพิธีในพระบรมมหาราชวัง มีการเตรียมกล้วย ข้าวเม่า^๗ ข้าวหลาม อาหารและผลไม้อื่นๆ เป็นเครื่องไหว้ สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือโครงเทียน โครงเทียนแบบหลวงถูกตกแต่งอย่างสวยงาม มีเทียนยึดติดกับโครงทั้งหมด ๑๔ เล่ม เป็น

สัญลักษณ์แทน ๑๔ จังหวัดในกัมพูชา เมื่อถึงเวลาหลังพราหมณ์หลวงประกาศคำบูชาเทวดาแล้ว พระมหากษัตริย์จะทรงจุดเทียน จากนั้นพราหมณ์หลวงจะหมุนโครงเทียน ๓ รอบ ให้หยดน้ำตาเทียนตกลงบนใบตองที่ปูรองไว้ด้านล่าง เมื่อเทียนละลายหมดและพราหมณ์หลวงประกาศคำทำนายก็เป็นอันจบพระราชพิธี

ส่วนพิธีแบบชาวบ้านมีการเตรียมกล้วย ข้าวเม่า และข้าวหลามเช่นเดียวกัน แต่อาหารและผลไม้เครื่องไหว้อื่นๆ อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ ผู้ประกอบพิธีเป็นพระสงฆ์ทำหน้าที่สวดมนต์บูชาเทวดา และมีการอุปโลกน์ชายผู้เคร่งครัดในศาสนาเป็นพราหมณ์ทำหน้าที่จุดเทียนและหมุนโครงเทียน รวมถึงทำนายฟ้าฝนจากหยดน้ำตาเทียน หลังจากนั้นผู้ร่วมพิธีจะแบ่งปันข้าวเม่าที่ใช้เป็นเครื่องไหว้ และแบ่งจิตไปยังพระจันทร์เพื่ออธิษฐานขอพรก่อนที่จะรับประทานข้าวเม่านั้นลงไป^๘

๔ นักจดหมายเหตุปฏิบัติการ หอจดหมายเหตุสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

๕ โปรดดูวารสาร Cambodia – Japan Cooperation Center Newsletter, volume ๒, issue ๑, January – march ๒๐๐๘, หน้า ๖. กล่าวถึงเทศกาล Bon Om Touk ว่าเป็นงานเฉลิมฉลองประจำปีจัดขึ้นรวม ๓ วัน ระหว่างวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ ในเดือน ๑๒ ตามปฏิทินจันทรคติ

๖ อรรถกถา สप्तฉัตตชาดก มีเนื้อหากล่าวถึงเมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ทรงเสวยชาติเป็นกระต่าย ในวันพระจันทร์เต็มดวงคืนหนึ่ง กระต่ายได้อริฐานต่อพระจันทร์หมายจะสละเนื้อตนเป็นอาหารแก่พราหมณ์เฒ่า จากนั้นจึงกระโดดเข้าสู่กองเพลิง ด้วยผลบุญแห่งการกระทำทำให้ทันโดนพระโพธิสัตว์ลอยขึ้นอยู่เหนืออากาศไปประทับอยู่บนดวงจันทร์

๗ โปรดดูหนังสือ Traditional Festivals of ASEAN โดย ASEAN Committee on Culture and Information, Hanoi : The Committee, ๒๐๐๓, หน้า ๔๔ – ๔๕. ระบุว่าการใช้กล้วยเป็นเครื่องไหว้เนื่องจากเชื่อว่าเป็นอาหารโปรดของกระต่าย และใช้ข้าวเม่าเป็นสัญลักษณ์แทนพืชพันธุ์อาหารและความอุดมสมบูรณ์

๘ โปรดดูหนังสือ Traditional Festivals of ASEAN ๒๐๐๓ หน้า ๔๔- ๔๕ และหน้า ๑๓๐ – ๑๔๐. กล่าวถึงการรับประทานข้าวเม่าหลังไหว้พระจันทร์ และในหนังสือเกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย ชุดที่ ๒ โดยสมบัติ พลายน้อย (ห้างหุ้นส่วนจำกัดรวมสาส์น : ๒๕๑๖) หน้า ๓๖๔ – ๓๖๖. กล่าวถึงประเพณี “ออกอ่าบก” หรือการรับประทานข้าวเม่า

พิธีไหว้พระจันทร์ในสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กระจายตัวอยู่ทั่วทั้งจังหวัด สำหรับกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร จะอาศัยรวมเป็นกลุ่มใหญ่ในเขตตำบลบ้านโพธิ์และตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี โดยเฉพาะแถววัดสามทอง วัดสุวรรณาคี วัดสกุลปักษ์ และวัดประทุมชน ส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษอพยพมาจากกัมพูชาตั้งแต่ช่วงปลายสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์^๙ และปัจจุบันยังคงสืบทอดประเพณีบางอย่างที่บรรพบุรุษเคยถือปฏิบัติไว้ซึ่งรวมถึงพิธีไหว้พระจันทร์ด้วย

พิธีไหว้พระจันทร์หรือไหว้พระแช เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ ถือเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธีและเสริมสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่น^{๑๐} การทำพิธีในสุพรรณบุรีมีเค้าโครงความเชื่อและรูปแบบการทำพิธีความคล้ายคลึงกับในกัมพูชา จะมีที่แตกต่างไปบ้างก็เพื่อปรับให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

เมื่อปีที่แล้ว (พ.ศ.๒๕๕๕) ผู้เขียนมีโอกาสเดินทางไปสังเกตการณ์และร่วมพิธีไหว้พระจันทร์ที่วัดสามทอง^{๑๑} ตำบลตลิ่งชัน และวัดประทุมชน (หรือวัดบ้านปึง) ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เห็นการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน ความหวังในการพึ่งพิงธรรมชาติของคน รวมถึงการพยายามถ่ายทอดความรู้และคติจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งน่าสนใจไม่น้อยทีเดียว

การเตรียมพิธี

ก่อนถึงวันงาน พระสงฆ์จะชักชวนชาวบ้านใกล้เคียงให้มาร่วมแรงร่วมใจกันจัดงาน เพียงหนึ่งวันก่อนงานพิธีจะมีการทำประรำพิธีโดยกันพื้นที่ลานโล่งของวัดที่สามารถเห็นพระจันทร์ได้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ประดับตกแต่งด้วยฉัตร สายสิญจน์ ธงและหลอดไฟหลากสี เพื่อสร้างบรรยากาศ ภายในประรำพิธีจัดสรรพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป พื้นที่นั่งของพระสงฆ์และที่นั่ง

๙ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔. หน้า ๑๕๘ และ ๑๙๐.

๑๐ ฐานัน. พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : แสงดาว, ๒๕๔๙. หน้า ๗๖ – ๗๗.

๑๑ คุณลุงเกริน โกลากุล อายุ ๘๗ ปี ให้ข้อมูลว่า มีคำบอกเล่าต่อกันมาว่างานไหว้พระจันทร์หรือไหว้พระแชที่วัดสามทองจัดขึ้นมาก่อนที่พระอาจารย์เจียเป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ.๒๔๓๕)

ของพระวาส ส่วนด้านนอกประรำพิธีมีการตั้งโครงเทียน สูงประมาณ ๑.๕๐ – ๒ เมตร ซึ่งอาจกว้างแตกต่างกันตาม แต่จำนวนเทียนที่จะประกอบพิธี

ในวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันประกอบพิธี ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ผู้ที่ได้รับการอุปโลกน์เป็นพรหมณ์ทำหน้าที่ ประกอบพิธี^{๑๒} จะหล่อเทียนสำหรับใช้เป็นสัญลักษณ์แทน แต่ละฤดูกาลหรือแทนเดือนในรอบปี^{๑๓} โดยตัดด้ายสำลี

จำนวน ๔๘ เส้น ปั่นเป็นไส้เทียน ยัดปลายไส้เทียนด้าน หนึ่งกับกันกระบอกไม้ไผ่ซึ่งเจาะรูและปิดด้วยก้อนดินหรือ ดินน้ำมัน จากนั้นนำน้ำตาเทียนและเศษเทียนที่พระสงฆ์ใช้ ระหว่างสวดมนต์ช่วงเข้าพรรษา หลอมผสมกับน้ำตาเทียน จากพิธีไหว้พระจันทร์ในปีก่อน เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เทลงในกระบอกไม้ไผ่ ค่อยๆ หล่อน้ำเทียนเพื่อให้เนื้อ เทียนแน่นไม่เกิดฟองอากาศ รอจนเทียนขึ้นรูปดีแล้วจะ ผ่ากระบอกไม้ไผ่เพื่อนำเทียนออกอย่างระมัดระวังโดยไม่ ให้เทียนหัก พร้อมทั้งตกแต่งเทียนแต่ละเล่มให้ได้น้ำหนัก เท่ากัน^{๑๔} ก่อนที่จะนำไปติดยึดกับโครงเทียน

การทําพิธี

ตกค่ำในวันงานชาวบ้านจะมาดูงานมหรสพที่ทางวัด จัดไว้หรือมาทำบุญไหว้พระเพื่อความเป็นสิริมงคล พร้อมกับจะนำกล้วย ข้าวเม่า และข้าวหลามมาถวายพระสงฆ์ ก่อนถึงเวลาทำพิธีประมาณห้าทุ่ม ชาวบ้านจะรวมตัวกัน อยู่ในประรำพิธี พรหมณ์ ๓ คน^{๑๕} แต่งกายชุดขาวเริ่ม ทำพิธีด้วยการนำสวดมนต์บูชาพระพุทฺธ พระธรรม และ พระสงฆ์ จากนั้นพระสงฆ์จะทำการสวดธรรมจักรกัปป วัฒนสูตร

กระทั่งเมื่อถึงเวลาพระจันทร์ตั้งตรงศีรษะหรือ ประมาณเที่ยงคืน หลังพระสวดชยันโตเสร็จแล้ว พรหมณ์ จะจุดเทียนที่ติดยึดกับโครงเทียน โดยคนนำประกอบพิธี เป็นผู้ทำนายผลจากการสังเกตหยดน้ำตาเทียน หากน้ำตา เทียนค่อยๆ หยดแสดงว่าปีหน้าฝนจะตกน้อย ถ้าน้ำตา เทียนหยดถี่มากแสดงว่าฝนจะตกมาก ขณะที่หากไส้เทียน เผาไหม้ตกลงเป็นประกายไฟหมายถึงจะมีฝนฟ้าคะนอง มาก จากนั้นพระสงฆ์จะนำชาวบ้านกล่าวคำอาราธนาศีล

๑๒ พระสงฆ์ที่วัดสามทองให้ข้อมูลว่า ผู้ทำหน้าที่พรหมณ์ประกอบพิธีต้องเป็นบุคคลผู้ถือศีลในช่วงวันเข้าพรรษา ซึ่งปัจจุบันที่วัดสามทองมีผู้ทำหน้าที่พรหมณ์ ๓ คน คือ คุณลุงเกริ่น โกลากุล อายุ ๘๗ ปี คุณลุงโอ แกร่งเชื้อชัย อายุ ๘๕ ปี และคุณลุงบุญช่วย เอี่ยมสะอาด อายุ ๗๕ ปี

๑๓ การประกอบพิธีแต่ละแห่งอาจใช้จำนวนเทียนแตกต่างกัน เช่น เทียนเล่มหนึ่งแทน ๒ เดือน หรือแทน ๓ เดือน หรือแทนฤดูกาลใดฤดูกาลหนึ่ง โดยที่วัด สามทองใช้เทียนทำพิธีเพียง ๓ เล่ม วัดประชุมชนใช้เทียน ๖ เล่ม และวัดอินทร์เกษม (วัดหนองหิน) ใช้เทียน ๑๒ เล่ม เป็นต้น

๑๔ พระสงฆ์ที่วัดสามทองให้ข้อมูลว่า ผู้ทำหน้าที่พรหมณ์ประกอบพิธีต้องเป็นบุคคลผู้ถือศีลในช่วงวันเข้าพรรษา ซึ่งปัจจุบันที่วัดสามทองมีผู้ทำหน้าที่พรหมณ์ ๓ คน คือ คุณลุงเกริ่น โกลากุล อายุ ๘๗ ปี คุณลุงโอ แกร่งเชื้อชัย อายุ ๘๕ ปี และคุณลุงบุญช่วย เอี่ยมสะอาด อายุ ๗๕ ปี

๑๕ ผู้ประกอบพิธีที่วัดสามทองทั้ง ๓ คนให้ข้อมูลว่า การหล่อเทียนจะต้องทำในวันประกอบพิธีเท่านั้น จะหล่อเทียนก่อนวันประกอบพิธีไม่ได้ ผู้ทำพิธีจะต้อง บอกถึงศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดก่อนที่จะหล่อเทียน ซึ่งวัดบางแห่งอาจทำเทียนแต่ละเล่มหนักมากถึงครึ่งกิโลกรัม แต่สำหรับวัดสามทองใช้เทียนหนักเล่มละ ๒ ชีด

แล้วจึงไปรยกล้วยและข้าวเฝ้าให้ชาวบ้านได้เก็บไว้เพื่อถือเป็นสิริมงคลและเป็นสัญลักษณ์เริ่มต้น

ทำเกษตรกรรมอีกครั้ง

ผู้เขียนสังเกตว่างานไหว้พระจันทร์ในกัมพูชา กับในสุพรรณบุรี คล้ายคลึงกันในเรื่องการจุดเทียนเพื่อทำนายฟ้าฝน รวมถึงการใช้กล้วย ข้าวเฝ้า และข้าวหลามเป็นเครื่องอุทิศถวาย อย่างไรก็ตาม พิธีในสุพรรณบุรีมีนัยของกล้วยและข้าวเฝ้าจะแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะพระสงฆ์และชาวบ้านที่วัดสามทองมองว่าเป็นสัญลักษณ์แทนเมฆและฝน ซึ่งหลังจากที่พระสงฆ์ไปรยกล้วยและข้าวเฝ้าแล้ว ชาวบ้านจะเก็บกล้วยไว้กินและเก็บข้าวเฝ้าไว้บูชาหรือโปรยในนาที่จะปลูกข้าวเพื่อความเป็นสิริมงคล ขณะเดียวกันแม้การทำนายจะคลาดเคลื่อนกันไปตามมุมมอง ทักษะคติและประสบการณ์ของผู้ทำนายแต่ละคน และในปัจจุบันชาวบ้านไม่จำเป็นต้องพึ่งพาฟ้าฝนอย่างเดียวเพราะมีคลองส่ง

น้ำไปถึงพื้นที่ทำเกษตรกรรมแล้ว แต่เหตุที่คนไทยเชื้อสายเขมรในสุพรรณบุรียังถือปฏิบัติพิธีนี้อยู่เป็นประจำทุกปีนั้น คงเนื่องมาจากแรงศรัทธาต่อผลการทำนายว่าเป็นจริง รวมถึงความต้องการสืบทอดคติความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ อันแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนให้ดำรงสืบต่อไป

สำหรับผู้อ่านท่านใดยังไม่รู้ว่าวันลอยกระทงปีนี้หรือปีหน้าจะไปที่ไหน เชิญมาเปลี่ยนบรรยากาศร่วมพิธีไหว้พระจันทร์ในจังหวัดสุพรรณบุรี ท่านอาจได้สัมผัสบรรยากาศแปลกใหม่ รับรู้ถึงคติความเชื่อของคนไทยเชื้อสายเขมรในชุมชนท้องถิ่นที่ดูจะมีคนสืบทอดน้อยลงทุกที

“ฐานข้อมูลวัตถุชาติพันธุ์”

ชื่อวัตถุ เสื้อฮี

ชื่อสากล เสื้อฮี

กลุ่มชน ไททรงดำบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย

วัสดุ ผ้า ทอโดยนางลำลาน กรมทอง ชาวไททรงดำ
บ้านนาป่าหนาด จ.เลย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑

หน้าที่การใช้งาน ใช้ในพิธีกรรม เช่น พิธีเสนเฮือน
พิธีแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น

ลักษณะ สีดำ คอแหลม แขนยาว ทรงกระบอก ตัว
เสื้อคลุมยาวลงมาถึงหัวเข่า ใ้ได้ ๒ ด้าน ด้านนอก
บริเวณสาปเสื้อจะปักลายด้วยผ้าหลายสี เสื้อตัวด้านใน
จะปักลวดลายมากกว่าบริเวณสาปเสื้อ ปลายแขนใช้ผ้าสี
ต่าง ๆ มาตกแต่ง (เสื้อฮีของผู้ชายเป็นคอกลมติดกระดุม
ผ่าหน้า ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพก)

ความสำคัญ ผู้ชายและผู้หญิงไททรงดำทุกคนจะมี
เสื้อฮีสำหรับใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ สมัยก่อนชาวไททรงดำ
ทอผ้าใช้เอง สำหรับใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรม

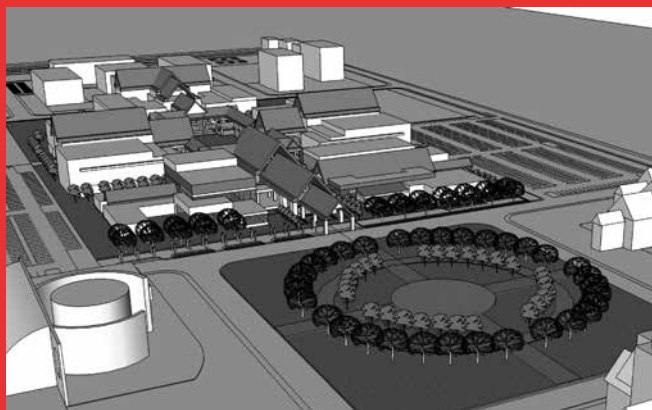
เครื่องแต่งกายของไททรงดำมีลักษณะแตกต่างกันระหว่าง
ผู้ชายและผู้หญิง เสื้อของผู้ชาย เรียกว่า เสื้อซอน สวม
กางเกงขาสั้นคลุมเข่า เรียกว่า ส้วงก้อม ส่วนผู้หญิงสวม
เสื้อแขนยาวทรงกระบอกเช่นกัน เรียกว่า เสื้อก้อม นุ่งผ้า
ซิ่นลายแดงโม หากเป็นผู้มีฐานะจะสวมผ้ามัดหมี่ต่อตีนซิ่น
ด้วยลายจก เรียกว่า ผ้านางหาน

เสื้อฮีสำหรับชาวไททรงดำเป็นเสื้อที่ใช้ใส่ร่วมใน
พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสพิเศษ เช่น ใช้ในพิธีเสนเฮือน
ซึ่งเป็นพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ พิธีแต่งงาน ฯลฯ สำหรับงาน
ศพนั้นจะใช้เสื้อฮีซึ่งเป็นของผู้ตายกลับด้านในออกคลุม
โลงศพไว้ เสื้อฮีจึงเป็นสิ่งแสดงควมมีตัวตนของผู้สวมใส่
ในสังคมของชาวไททรงดำซึ่งใช้ในพิธีกรรมการเกิด จนถึง
พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

เจ้าของ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก
(เลขทะเบียน๔๓/๐๑๐๐/๒๕๕๑)

ประวัติการได้มา ชื้อมาจากบ้านนาป่าหนาด
จังหวัดเลย

ผู้บันทึก นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ ภัณฑารักษ์
ชำนาญการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

คลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐

โทร ๐๒ ๙๐๒๗๕๖๘-๙

www.kanjanaphisek-museum.go.th

www.finearts.go.th/museum-kanjanaphisek